

Gode årsmøte. Ordfører. Kjære alle sammen.

Endelig!

Ja, endelig er vi samlet igjen og vi kan se, hilse på og snakke med hverandre - og ikke inn i PC-skjermen på hjemmekontoret. Jeg gleder meg veldig over det, og jeg gleder meg til de neste dagene vi skal ha sammen til det beste for samvirket vårt.

Produsentlagene er selve livsnerven i eierorganisasjonen vår og det er derfor ekstra gøy å ønske alle dere produsentlagslederne i organisasjonen vår hjertelig velkommen til årsmøte. Vi har også flere gjester her i dag, ansatte blant dere. Velkommen skal dere være, spesielt dere som er her for første gang.

Situasjonen i Ukraina minner oss tydelig om at primær oppgavene til ethvert samfunn er å skaffe befolkningen trygghet og mat. Det minner oss også om vårt utvidede samfunnsansvar som samvirke og som melkeprodusenter. Selv om bønderne i Ukraina gjør alt de kan for å produsere mat, er det likevel slik at millioner av mennesker er på flykt i eget land og forholdene for å holde tritt med behovet for næring ikke er til stede akkurat nå.

Både vi i TINE og regjeringen har blitt kontaktet av ukrainske myndigheter med en forespørsel om hjelp. Jeg har uttrykt til landbruksministeren at TINE ønsker å bidra. At bønder, vi hjelper bønder. De ansatte er sterkt engasjert, og mange har meldt seg frivillige til å hjelpe allerede. Tusen takk.

Flere i TINE har vært i løpende kontakt de siste dagene med den ukrainske ambassaden og det er sterkt å høre hva de formidler. Det er kritisk, og det haster. Styret ga i går ettermiddag en tydelig beskjed til administrasjonen om å si ja til et umiddelbart behov og vi pakker nå flere trailere som skal kjøre mot Ukraina så fort det lar seg gjøre.

Det er ikke slik at TINE alene kan gjøre jobben her, men vi kan gjøre litt. Vi samarbeider også med norske myndigheter for å koordinere innsatsen vår, men på et visst nivå mener jeg vi skal bidra. Og det håper jeg årsmøtet kan stille seg bak og jeg foreslår følgende vedtak.

Bønder hjelper bønder. Når krisen er her, og ukrainske melkeprodusenter trenger støtte for å forsørge eget folk, er det ønskelig og nødvendig for TINEs eiere å avhjelpe situasjonen. Årsmøtet gir styret og administrasjon mandat og oppmuntring til å positivt møte forespørselen om hjelp fra ukrainske og norske myndigheter.

Jeg foreslår at vi vedtar dette med applaus, og jeg håper dere vil bli med på en så viktig beslutning.

Tusen takk, alle sammen!

Så er det slik, når vi snakker om et så grusomt tema som krig, at det nærmest er umulig med en god overgang. Så i stedet for å prøve, ber dere bli med meg til hjemlige trakter og til det årsmøtet vårt skal handle om: Om resultatet og debatt om selskapet vårt.

For flere måneder siden var vi allerede i den bratteste kostnadsveksten vår generasjon har opplevd. Vi har investert fremtiden vår i matproduksjon basert på helt andre kalkyler enn det som gjelder nå og mange står foran nye tunge investeringer for å tilpasse seg til løsdriftskravet.

Samtidig må vi ikke miste av syne at ikke noe samfunn, og ingen bønder er bedre rustet til å møte disse utfordringen enn det nettopp vi er. Vi er godt organisert, har politikere vi kan snakke med, vi har sterke samvirker og kunnskapsrike og dyktige bønder. Det må vi utnytte.

Og jeg må innrømme at det fortsatt er slik, og kanskje spesielt i disse dager, at jeg kjenner stolthet for yrket mitt og for samvirket jeg er en del av. Filmen som ble vist før jeg startet beskriver dette samfunnsoppdraget. Midt i filmen står det;

Samtidig vokter vi over de umistelige verdiene samfunnet hviler på.

Tenk på det.

Det kan være lett å føle at motvinden blåser konstant og øker kontinuerlig i styrke. Men vi må også minne oss selv om hva vi har fått til og ikke minst bruke tiden på det vi kan gjøre noe med. Vi er bønder, organisasjonsfolk og industrieiere, og det er på de tre hovedområder vi må rette inn innsatsen:

1. Det er hva vi gjør og kan få til på egne gårder.
2. Det er rammebetingelsene for både bonde og industri
3. Og hva vi klarer å få til sammen i TINE

Usikkerhet gjør det viktigere enn noen gang at vi bruker tid på utfordringene framover, men før jeg sier noe om det: må vi ta oss tid til å feire. - Feire det vi har fått til i året vi har lagt bak oss. Ikke bare det, men de to årene under pandemien har vært eksepsjonelt gode, økonomisk sett, for selskapet vårt.

Melkeprodusenter og ansatte over hele Norge har bokstavelig talt levert varene og jeg er stolt over det og over TINE. Det vi har fått til, det vi har betydd for folk i en usikker tid og den kraften som bor i vår kollektive innsats. At når hamstringen sto på som verst, når Norge stengte og åpnet, justerte og endret, ja så var det med veldig få unntak alltid mulig å få tak i våre gode produkter basert på verdens beste geite- og kumelk over hele landet. Jeg synes dere, alle våre kollegaer som dere representerer og ikke minst Gunnar og alle ansatte i TINE fortjener en stor applaus.

Vel fortjent!

I tillegg til at dette vitner om omstillingsevne og evne til virkelig å brette opp ermene når det trengs, er kanskje den beste læringen fra de to siste årene hvor viktig volum er for industrien og lønnsomheten vår. Når vi kan kjøre tappemaskinene litt lenger, når vi kan fylle bilene i enda større grad og når vi kan fordele alle faste kostnader på litt større volum, renner nesten alt ned på bunnlinja. Det er denne effekten sammen med en innbitt kostnadsjakt som skapte 2021-resultatet.

Og i dette ligger også den aller største utfordringen vår fremover. For vi vet at resultatet fra fjoråret ikke er noe vi kan forvente oss fremover. Derfor må det handle om hvordan vi kan sikre volum og lønnsomhet i tiden som kommer.

Dette må vi gjøre samtidig som økonomien på gårdene våre er under sterkt press. Det står øverst på agendaen til styret og det har det gjort i mange måneder allerede.

Styret foreslår en ekstraordinær, rekordhøy og viktig etterbetaling der vi bruker hele handlingsrommet og vi gjør et stort innhogg i etterbetalingsfondet. Dette resulterte i en anbefaling på 1 milliard, 410 millioner 107 tusen 200 kroner i total etterbetaling, noe som vil utgjøre 98 øre per liter eller over 200 000 kroner i snitt for hver av oss.

Vurderingen her har vært mange; skal vi spare fondet til år med mer normale resultat enn det vi har sett under pandemien for å flate ut kurven noe eller er dette rette tidspunktet for å benytte seg av dette engangsgrepet no. Denne beslutningen tok vi før 24. februar og invasjonen i Ukraina. Utviklingen etter det har bare underbygd behovet og beslutningen.

Men la meg understreke: Dette kan vi gjøre **nå**, nettopp fordi vi **kan**, fordi det i TINE er det gjort kloke langsiktige vurderinger før oss – som gjør en slik etterbetaling mulig.

I tillegg foreslo vi å redusere omsetningsavgiften med ytterligere 5 øre, til et minimum. Midt i perioden, med rask gjennomføring. Ekstraordinært, men forsvarlig.

Og aldri før har vi foreslått en så stor økning i målpris som 36 øre. Dette vil utgjøre over 500 millioner kroner i prisøkning. Vi ønsker å dra lasset, vi ønsker å gjøre vårt og mer til - men vi ønsker å gjøre det forsvarlig.

Jeg vet, og dere vet, at 36 øre ikke løser alle utfordringene i dagens kostnadsbilde, nettopp derfor har vi også gitt et tydelig signal til både regjering og faglag om at flere må bidra. Det er en ekstrem situasjon. Yara reduserer produksjonen sin og prisene stiger voldsomt. Andre innsatsfaktorer i matproduksjonen følger samme utvikling.

Våre egne enkle beregninger viser at kostnadene bare i melkeproduksjon har økt med over 2 milliarder i 2022, og det er stor usikkerhet om kostnadene framover. Slik situasjonen er nå, er det ingen farbar vei å klare det uten ekstraordinære løsninger. For ekstraordinære kostnader må dekkes gjennom ekstraordinære midler. Regjeringen må bidra for å sikre norsk matproduksjon.

Vi ønsker å ha med oss så mange som mulig videre. Vi vil ha melkeproduksjon i hele landet og vi vil ha anlegg i hele landet. Målpris og etterbetaling er viktig, men målpris kan ikke på noen måte alene sikre melkeproduksjon i hele landet. Målpris kan heller ikke sikre nødvendige investering på små og mellomstore bruk i hele landet. Til det kreves budsjettmidler, **betydelige** budsjettmidler.

Fellesskapet har nå en gylden anledning til å investere i norsk melkeproduksjon i hele landet, i en bærekraftig matproduksjon som utnytter lokale ressurser og forsyner eget land med sunn og god næring, akkurat slik FN's klimapanel mener maten skal produseres. Det er ei god investering med god avkastning mange år fram i tid. Jeg mener at norsk melkeproduksjon og TINE med rak rygg kan være tydelige på at melkeproduksjon må prioriteres og at Regjeringen har en gylden mulighet akkurat nå.

Vi viste det da vi la frem resultatene i februar, hvordan vi investerer i hele Norge og effektene melkeproduksjonen og TINE har på et levende Norge. Hver eneste av oss og våre kollegaer skaper i snitt 2,4 årsverk utenfor egen drift. Det er nesten 24 000 arbeidsplasser totalt og over 23 milliarder kroner i verdiskapende ringvirkninger. Vi er hjørnesteinsbedrifter i mange norske bygdesamfunn og garantister for bo- og sysselsetting, levende kulturlandskap og ikke minst en bærekraftig norsk matproduksjon på lokale arealer. Det er ingen overdrivelse når vi sier, **sammen skaper vi et levende Norge.**

Vi forsyner eget folk. Og akkurat nå, etter to år med pandemi og usikkerhet, etterfulgt av en invasjon av Ukraina som på ny skaper usikkerhet rundt tilgangen på noe av det mest grunnleggende behovet vi har, mat og næring – ja, så er oppmerksomheten rundt egen matproduksjon, selvforsyning og beredskap høyere enn på 70 år. Norgesgruppen gikk ut forrige uke og snakket med forhåpning om et godt jordbruksoppgjør til det beste for bonden. Sylvi Listhaug enes med Rødt om viktigheten av ekstra midler og tiltak for å sikre bonden og norsk matproduksjon. Det er kamp om hvem som står

mest på bondens side og det er et tydelig engasjement hos folk flest rundt viktigheten av norsk mat til det norske folk.

Jeg har store forventninger til at regjeringa ser alvoret, men også muligheten. Jeg har også store forventninger til faglaga og den jobben de skal gjøre for oss. Sterke organisasjoner med et langsiktig perspektiv er avgjørende i den tiden som kommer.

I denne situasjonen er det viktigere enn noen gang at så mye som mulig av verdiskapingen og målprisøkningen kommer bonden til gode. Målprisen kan økes med ytterligere 12-13 øre, samtidig som konkurransesituasjonen for melka styrkes, om de konkurransepolitiske tiltakene i prisutjevningsordningen fjernes. Dette kan bli bondens penger.

Jeg vet at det har vært mange gårdsbesøk, lokale møter og telefoner, e-poster og møter med politikere fra veldig mange engasjerte eiere, hvor dette temaet alltid har blitt tydelig presentert. Jeg vil takke alle som har bidratt så langt, og ber dere fortsette med det. Landbruksdirektoratet har bestemt seg for at aktørene som mottar distribusjonstilskuddet på 50 øre per liter melk ikke lengre skal ha det, og at kravene for å få dette ikke lengre oppfylles. Det har vi ment over lengre tid og er veldig glad for denne konklusjonen. Vi avventer nå klagebehandlingen, men mener at vedtaket fra direktoratet står seg godt.

I tillegg har den nye regjeringen programfestet en utfasing av de konkurransepolitiske tilskuddene fra prisutjevningsordningen. Igjen, så er dette et veldig godt tegn. Tilskuddene motvirker ordningens hensikt og er en direkte trussel for det denne regjeringen og det norske folk ønsker seg, nemlig et levende landbruk over hele landet.

Vi bønder har alltid tenkt **langsiktig**, både hver for oss når vi steller ungskog og dyrker ny jord, og i fellesskap når vi bygger sterke organisasjoner. Det har ligget til grunn denne vinteren også. Vi har hele tiden forsøkt å veie det kortsiktige behovet for rask kostnadskompensasjon og inntektsvekst, opp mot de **langsiktige** konsekvensene.

Selv om det kunne vært befriende akkurat nå, i en presset situasjon hvor også importvarer blir dyrere - å virkelig dra på, så mener vi det ikke er fornuftig. Vi vet at den internasjonale prisstigningen er en ekstrem situasjon og vi vet at dette ikke kan eller vil vare. Prisene ute vil falle. Vi vet ikke når og vi vet ikke hvor langt, men vi vet de skal ned igjen. Vårt forslag til målpris er et nivå vi mener vi skal kunne holde etter at effektene av krig og pandemi er over.

Vi sitter med ansvaret for en framtidig markedsadgang og med ansvaret for en framtidig mulighet til å leve av melkeproduksjon. Dette er så langt vi tør å gå, når vi samtidig skal sikre markedsrom for framtida.

Bakgrunnen er at forbruket av drikkemelk faller. Importvernet er oppbrukt, og 15-20 % av ostesalget er allerede import og utgjør 300 millioner liter. 30% av melka benyttes til iskrem, sjokolade, smaksatt melk, pizza og andre varer med svakt tollvern. Det er også blant denne typen produkter mange nye innovasjonene skjer, og hvor mye av veksten kommer. Grensehandelen er tilbake i full styrke. Fra 2021 til 2022 går forholdstallet ned med 8%. Vi ba om 1477 millioner liter – den laveste bestillingen vi har bedt om og det ser ut til å bli rikelig. Det er reelt!

Vi skal gjøre det vi kan for å ta ut høyest mulig råvarepris, men hvis vi bærer hele den ekstraordinære kostnadssituasjonen og hele behovet for økte inntekter på egen rygg, så er det en stor fare for at ryggen svikte og vi står igjen med betydelig svekket konkurransekraft og tapt volum. Færre liter og produkter og fordele kostnadene på som igjen gjør vondt verre. Færre liter å investere i anlegg i hele landet på, færre liter å investere i fjøs i på.

Dette handler om at hvis vi ikke skal tape ytterligere volum må vi lykkes i markedet. At TINE bevarer konkurransekraften og volum inn i fremtiden er eneste mulighet for å trygge norske melkebønder, matsikkerhet og beredskap.

Langsiktighet handler også om å være en solid, ryddig og tydelig aktør inn mot myndighetene. Vi skal være til å stole på, vi leder an, bærer tungt, bidrar og har samtidig en langsiktig kurs. Det betyr at vi ikke har ønsket å utfordre grunnmuren i melkepolitikken som er målprissystemet, eller det tydelige skillet som skal være mellom TINE Råvare og TINEs industri. Selv om jeg må innrømme det hadde vært fristende å fravike dette i vinter når Råvare måtte sette ned basisprisen. Likevel veide ansvarlighet tyngst.

Pandemien er snart over. Krigen i Ukraina må ta slutt. Denne krisen vil se sin ende. Forhåpentligvis for verdens bønder; med priser på et høyere nivå enn før krisen, men ganske sikkert lavere enn i dag. Da vil igjen de langsiktige utfordringene framstå enda tydeligere. Da vil vi igjen snakke mer om bærekraftsspørsmålene. Det er et område vi skal bli tydeligere på, men som også vil bli et fortrinn.

Vi jobber målrettet og langsiktig med bærekraft i hele verdikjeden, og tematikken vil bli en enda tydeligere del av strategien i TINE. Dyr og bønder skal ha det bra i TINE og vi skal forvalte naturen på vegne av storsamfunnet. Det handler også om å ligge i forkant av kunder og forbrukers forventninger til oss.

I 2019 gjorde styret i TINE et prinsippvedtak: Norsk melk skal produseres på norske ressurser. Det er gjennom å foredle norske grasressurser til sunn og bærekraftig menneskemat, kua har sin viktigste rolle i framtida. Vi visste ikke da, hvor kort tid det skulle gå før også de økonomiske sidene ved å basere produksjonen på egne ressurser ble tydelige. Det har vært mye læring de siste tre årene, men det jeg er blitt aller tryggest på er at de grepene som gjøres for å stimulere en effektiv og god utnytting av norske grasressursene de er viktige.

Å produsere 1 liter melk i Norge – fra gård til forbruker, slipper ut halvparten så mye som resten av verden i snitt. Dyrevelferdsindikatoren stiger for hvert år. Vi har friskere, mer produktive og mer klimaeffektive kyr. Det i seg selv er et godt argument for å bytte ut importerte meieriprodukter med norske, for å ikke glemme minst bruk av antibiotika i landbruket – i verden.

Tydeligere mål, etterprøvbarehet og plan for forbedring blir etterspurt av kunder og låneinstitusjoner. Som produsenter kan vi, gjennom å ta i bruk klimakalkulatoren, dyrevelferdsindikatoren og delta i dyrevelferdsprogrammet styrke egen økonomi samtidig som vi bidrar til at forbrukeren velger våre produkter. Så til tross for at det er kostnadene som er vår største bekymring i dag, leter styret etter måter vi kan belønne de som strekker seg lenger i arbeidet med bærekraft, klima og dyrevelferd.

Som samvirkebønder er vi industrieiere. Eiere av ett av Norges viktigste selskap!

Vi forvalter flere av Norges mest kjente merkevarer, kjennskapet til Jarlsberg i USA og flere steder i verden begynner å bli allmennkunnskap og vi er – bokstavelig talt en del av millioner av menneskers daglige liv, tradisjoner og vaner.

Vi glemmer det naturlig nok i den daglige fjøstralten, men det er et stort ansvar vi har tatt på oss, vi som er tillitsvalgte i TINE. For produsentlagsledere, rådet, styret, meg - ja alle her i dag - så handler dette om ansvarlig styring og lederskap, en langsiktig forvaltning av enorme verdier og vårt viktigste verktøy for å selge melka vår.

At vi eier vår egen industri og våre egne merkevarer er en av de største styrkene til norske bønder. Bare gjennom dette kan høyest mulig melkepris være et realistisk mål! - og ikke en av flere kostnader som skal minimaliseres. TINE er selve garantisten for at melk blir hentet fra store og små - i hele Norge. Et sterkt samvirke gir oss kraft til å holde på disse posisjonen. Det snakkes i disse dager mye om maktforholdene i verdikjeden. Det aller viktigste vi kan gjøre, å slutte opp om og utvikle samvirket vårt.

Generasjoner før oss har investert og bygget opp et solid TINE og generasjoner etter oss skal nyte godt av det vi nyter godt av i dag og de valgene og prioriteringene vi som er samlet her foretar oss. I eierorganisasjonen er, skal og bør det være takhøyde for debatt om stort og smått. Det er en viktig debatt om hvor mye av verdiskapningen vi skal ta ut og hvor mye vi skal reinvestere. Her er det ulike interesser og synspunkt og det er det som flytter oss fremover. Det er viktig at vi har en velfundamentert tilnærming til en så viktig tematikk, fordi det vil ha stor betydning for oss i lang tid fremover.

Jeg jobber for et TINE hvor veien mellom hver enkelt geit- og kumelksprodusent og til beslutningene, skal være kort, hvor flere vet mer og forholder seg tetter til utfordringene og dilemmaene og utviklingen av selskapet – der rollen som industrieier dyrkes og vi har et felles mål om å lykkes med å utvikle selskapet vårt!

Jeg er opptatt av at vi må være **langsiktige** også i vårt industrieierskap. På samme måte som vi fornyer driftsbygninger og grøfter jord for å styrke inntektsgrunnlaget for kommende generasjoner, må vi kontinuerlig utvikle selskapet vårt.

TINE må drives så effektivt som overhodet mulig. Vi evner ikke å konkurrere om vi nøyer oss med noe mindre enn det. Samtidig føler jeg de siste årene med pandemi og krig har vist oss at det eneste vi egentlig kan vite sikkert om fremtiden, er at vi ikke vet hva som vil skje. At ting er i konstant endring og endringene skjer raskt. Derfor må selskapet vårt evne å lykkes med det vi gjør i dag og samtidig kunne satse og investere for å også lykkes med det vi skal gjøre lengre fremme. Det var ikke lønnsomt å satse på vaniljesaus og sjokoladepudding, men det er lønnsomt i dag. Det tok lang tid før tallene for Biola gikk fra røde til sorte, men vi nyter godt av den type arbeid og investeringer i dag. Vi ser det samme med produksjonen i Irland akkurat nå. Det er på vei, men det krever mye å komme dit vi skal være.

Jeg mener det er alfa-omega at vi fortsetter å satse, innovere og investere. Det handler om å ha et selskap som evner å skape nye solide inntekter som vil være betydelige om ti og tjuer år. Det koster penger å skape suksess, men det koster enda mer å la det være.

Resultatet for 2021 var spesielt godt grunnet pandemien. Den effekten har nå avtatt og konkurransen tilspisser seg: Import, grensehandel og norske aktører som utvider. I disse dager pågår det krevende lønnsforhandlinger som vil påvirke oss, strøm- og drivstoffprisene vil slå kraftig ut også for TINE i løpet av året og det vil være innsatsfaktorer som – hvis de i det hele tatt blir mulig å få tak i, vil koste mye mer enn vi noen gang har vært vant til.

Det blir rett og slett et ganske annerledes år vi har lagt bak oss når vi møtes her i 2023, sammenlignet med i år.

Vi skal gjøre alt vi kan i hele verdikjeden for å møte utfordringene på en god måte, finne mulighetene og lykkes også i år – heldigvis er utgangspunktet vårt veldig bra. Vi står på et godt fundament.

Og det er vel nettopp her jeg vil avslutte. Vi må bruke det fundamentet og jobbe målrettet og utålmodig for å utvikle oss videre. Fra gård til industri skal vi lykkes nå, men også satse på fremtiden. Vi skal være best i verden på norsk melk.

Jeg vil at vi skal utvide det fundamentet vi har nå. Gi oss flere bein å stå på og være enda mer robuste i møte med nye konkurrenter, kanaler, forbrukervaner og muligheter. Vi må utnytte at vi har datterselskaper i det internasjonale markedet hvor vi kan hente hjem kunnskap og økonomi. Og Jarlsberg skal ikke være det eneste TINE er kjent for i utlandet, vi jobber for et nytt internasjonalt gjennombrudd – på norsk melk. Dette sikrer volum og lønnsomhet når markedet her hjemme krymper.

Alt dette handler om noe som egentlig er veldig enkelt og veldig vanskelig på en gang. Vi må tørre, vi må være modige, vi må stille strenge krav og ha høye ambisjoner. Det handler om å være sterk og smidig nok til å møte det ukjente, og det vet jeg vi kan få til.

For jeg har så troa på at vi skal lykkes. **Jeg har en så utrolig sterk tro på dere og på samvirket vårt.**

Og jeg tror at når vi om 10, 20 og 50 år frem i tid fremdeles har et sterkt TINE som trolig vil være enda viktigere for melkebondens økonomi ja så kan vi se tilbake på at det var nettopp dette som var oppskriften. Fornuftig, ansvarlig og langsiktig styring som håndterer uvær, bølger og storm, utfordringer og muligheter på en god måte og med stø kurs!

Kjære alle sammen: Godt årsmøte!